

FERRAN AGULLÓ

PADRI DE LA COSTA BRAVA

per E. CORRAL I COLL DEL RAM.

(Continuació)

D'en Rafael Patxot podrien contar-se'n coses interessants i plenes d'exemplaritat fins a no acabar mai. I no desconfiem que algun dia algú intentarà fer-ho...

Tenia només vint-i-quatre anys quan, acabats els estudis a Anglaterra, tornà a Sant Feliu i, ell solet, hi instal·là un observatori astronòmic, gest que, òbviament, té molt poc a veure amb la indústria surera. Mentre l'observatori funcionava, fundà, i en dirigí la publicació durant cinc anys, una revista titulada "Llevor", al mateix Sant Feliu. Però ell tirava més amunt i un dia, no podent atendre'l, desmuntà l'observatori. La Societat Astronòmica de Barcelona sembla que fou —en tot o en part— la dipositària d'instal·lacions i aparells i aquesta societat, en dissoldre's, va fer-ne donació a la Universitat de Barcelona, segons constava en una placa commemorativa que avui, aneu a saber per què, és desapareguda. Cal pensar que seguiria el mateix camí del monument llimonià que, dedicat a l'insigne doctor Bertomeu Robert, existia així mateix a la plaça de la Universitat.

Patxot fundà institucions dotals per a nois i noies i fundà, entre d'altres, el premi "Eusebi Patxot a la memòria del seu pare i que era administrat per l'Orfeó Català. A la cèlebre "Institució Patxot" deu l'Institut d'Estudis Catalans la possibilitat d'edició de les seves inapreciables edicions... Doncs aquest home (que moriria el 1964, exiliat a Ginebra) era l'amfitrió al qui els seus companys de la Colla es disposaven a homenatjar, l'any 1932, a la seva masia del Montseny.

"Oh, Maria Mariona,
que mires feixes avall
amb el Montseny per espona
i un aulet per abrigall..."

Així comença Ferran Agulló la seva oda dedicada a Rafael Patxot. Aviat, però, els seus versos van perdent el to declamatori, laudatori i ampul·lós, i van esdevenir malenciosos i decididament premonitoris. Agulló s'acomia, amb no dissimulada reançança, de la seva enamorada d'altre temps, la mar, i s'aferra amb ànsia a la idealitzada terra ferma, a la muntanya, com a més adient a la mena de vida que, vulguis que no, ha de seguir.

I, tal com el nàufreg solitari que cerca amb avidesa la companyia que li farà menys insuportable la dissort, ell s'acosta, potser per causa de

tenir-lo més a mà, al propi homenatjat. No hi fa res que, tot i que ell, Agulló, no és pas exactament vell, Patxot sigui nou anys més jove —lavors tenia quaranta-nou anys—. És possible que Patxot, nascut de cara a la mar i estimant-se-la profundament, per raons de bona amistat deixés entendre a Agulló, en converses privades, que coincidien en la mateixa apreciació: "Que sí, que la mar era ja "per a ambdós" massa traïdora, massa dura, massa ingrata". Dicteris pronunciat només a flor de llavi, sense convicció, impel·lits per un bon entès esperit franciscà. Nosaltres afirmariem que ni l'un ni l'altre s'ho creien; que si l'un pietosament mentia, l'altre s'autoenganyava també pietosament. I que és per això justament, perquè "predica el que no creu", que Agulló insisteix tant —es creu obligat a insistir tant—:

La vall i l'alta muntanya
són fermes i seculars;
la terra és ferma i no enganya
com les ones de les mars.

Castellà de Mariona
que en ta forta joventut
t'enamorares de l'ona
i li rendires tribut,
oblida-la i viu la vida
tan bella d'aquesta afrau
que nit i dia convida
a viure vida de pau.

En la vida, que poc dura,
i en la mort que ve amatent,
la mar és una aventura,
la terra és el permanent..."

i a seguit dels consells, vénen les confessions:

"Jo també en la juvenesa
m'enamorí de la mar
quan l'ànima forta, encesa,
té fretura de volar.

Mes, sentint en mes entranyes
que la vida avui s'esmuny,
em plau viure entre muntanyes
i veure la mar de lluny..."

La mort, la mort... la Mort. Si realment li plaia o no, de viure entre muntanyes, queda per veure. Però el cert és que en els seus darrers anys Agulló visqué pendent de la Mort amb majúscula i que gairebé subconscientment, en parlà "en poeta", com en parlaren Papasseit, Màrius Torres, Folguera, per no citar més noms, que arribà a perdre-li la por, a sentir-la al seu costat com una companya discreta i dolça; una companya que ja no l'haurà d'abandonar fins a deixar-lo, suauament, al mateix lliard del més enllà.

XXII

"VILA DE MOLINS DE REI, LA DEL PONT DE QUINZE ARCADES..."

Encara, després de la desaparició d'Agulló com a col·laborador assidu, els llibres de la Colla haurien de veure's augmentats amb dos volums més, els darrers: "Collsacabra", dedicat a l'hisendat senyor Puget (1933) i "Poblet", dedicat al doctor Joaquim Guitert (1934).

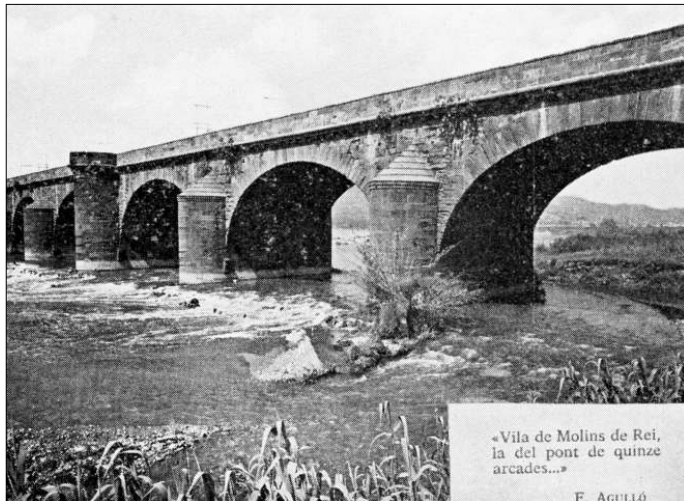
És obvi que sense el context d'aquests llibres de la Colla, en els quals Agulló abocava la seva intimitat sentimental sense subterfugis ni eufemismes —puix que es tractava només d'un joc entre amics—, ens seria molt difícil de furgar amb unes mínimes garanties d'èxit en la seva personalitat, no sols com a poeta,

ans com a periodista, com a polític, com a home...

Fins ara hem anar explicant de manera informal i més o menys cronològica, part de la vida d'un poeta, però no podem dir que hàgim seguit un procés poètic. Allò que fins aquí hem anat veient ens mostra només el poeta flouresc que, volent-ho o no, s'ha vist incidit i mediatitzat per una sèrie de circumstàncies que, si bé afrontades per part seva amb coratge i fins i tot amb alegria, no vol dir que les hagi creades.

No fa gaires dies que, en amical conversa, Josep Miracle em feia adonar del fet que Guimerà, quan es

tractava de Catalunya, a tot deia que "sí". I de com aquest seu tarannà el portava a vegades a situacions paradoxals i de resultats xocats com,

El pont de quinze arcades de Molins de Rei, fet construir per Carles III en 1769 i que Ferran Agulló contribuï a popularitzar amb el seu poema. — (Foto de l'autor).

per exemple, haver acceptat d'entrar a formar part de l'"Institut" i a la mateixa filològica, com a partidari de les normes i de la i, i més endavant i amb la mateixa patriòtica candorositat acceptés també de formar part de l'"Acadèmia" creada justament per a combatre l'"Institut" i, no cal dir-ho, partidaris de la y.

Per un procés a simple vista semblantment inexplicable, un polític enamorat de la mar i poeta en tant que enamorat, com era Agulló, tractant-se de Catalunya tampoc no tenia mai un "no" per a ningú i menys per a ell mateix. Essent així, doncs, no ens costaria d'imaginar-nos-el portant la secretaria, o la consergeria si així s'esqueia, d'un partit polític diguem-ne socialista d'esquerra, simultàniament amb la de la Lliga, si ell entenia que Catalunya li ho demanava així.

Una altra opinió similar al respecte ens la dona el seu amic que tan bé el coneixia, Francesc Cambó (Pròleg de "Ponentines"): "(...) En Agulló aquesta diversitat d'aficions i d'activitats es presenta més accentuada que en cap altra de les personalitats característiques del Renaixement català, talment com si la seva vida comprengué tots els moments, tots els períodes que en el curs del nostre Renaixement poden assenyalar-se".

Diguem-ho de seguida. El millor Agulló poeta l'hem d'anar a buscar als seus orígens: la Costa Brava, on s'empapà de la salabror del mar i on s'extasià contemplant l'incomparable horitzó. El mateix Agulló en un dels seus llibres, "Marines", adreçant-se a Duran i Ventosa, diu: "Jo, poeta a estones, visionari enamorat de la naturalesa...". Justa la fusta! Aquest és, potser, un dels més inefables dels seus secrets. Ell tot ho feia a estones perdudes, sense dar-hi importància, sense alterar el gest...

El millor poeta agullonenc és el dels madrigals dedicats a la seva enamorada, la Costa Brava, amb els seus pobles i la seva gent i les seves coses. Llavors, quan la fantasia s'enlaira no pren els tons de l'orifla-

ma gratuïta, sinó els de la flamarada de l'embadaliment, ple de bona fe i propi dels apassionats. Però resulta, antilògicament si volem, que aquests madrigals són, en bona part, escrits en prosa... I potser això explica la seva indubtable preocupació, en la poesia versificada, per la forma, salvada amb millor o pitjor fortuna, però que moltes vegades li desdibuixa el fons, li malmet les imatges i li emmascara la vena poètica.

Insistim, doncs, en què els punts més alts d'inspiració poètica de l'Agulló és possible de trobar-los en els poemes en prosa, en les floretes

llançades amb prodigalitat a la seva amada de tostemps, la mar, en la seva variada nomenclatura. Ara, si volem arrodonir la seva figura de poeta de versos, hem de distingir-ne diverses modalitats. Descomptada la flouresca per mitjà de la qual es va llançar a la conquesta del mestratge en gai saber com qui es prepara per a unes oposicions a Hisenda, ens queda encara la "de circumstàncies", de la qual us n'anem a oferir ara una mostra treballada, suada més bé, i sentidíssima. I, amb tot, no pas reeixida. Es titula "El vers de les noies" i està dedicat —és un sonet— a les seves filles a les quals, indubtablement, estimava molt. Va inclòs en "Llibre de versos" i l'últim tercet fa:

"una amor tot amor, tot harmonia,
que mai es satisfà ni mai es cansa,
jo n'he fet, filles meves, vostre amor!"

Aquest sonet juntament amb els versos que anem a copiar, dedicats ara a les seves tres nètes, inclosos en "Ponentines" induïen a pensar que, en Agulló i en tots els poetes, sentiment no és idèntic a inspiració:

"Oh, nètes del meu cor, flors perfumades,
del meu amor plançons!
jo us aniré ensenyant, amb més besades,
eixes tres oracions".

("Tres oracions": matí, tarda i vespre)

Vegem ara una mostra de poesia clàssicament de circumstàncies, escrita per a una revista d'informació local que es publicava a Molins de Rei i que duia aquest mateix títol. És una poesia de les poques que d'Agulló s'han fet fins a cert punt populars i va recollida en "Ponentines". Aquest és el seu començament més conegut:

"Vila de Molins de Rei,
la del pont de quinze arcades,
pubilla del Llobregat,
mig de pla, mig de muntanya..."

Pont, el referit, que avui ja no existeix. Fou "una mica" restaurat en 1969 per a ésser enderrocat totalment en 1972 i substituït per un de factura moderna, sense cap mena de valor arquitectònic.

(Continuarà)

FERRAN AGULLÓ

PADRI DE LA COSTA BRAVA

per E. CORRAL I COLL DEL RAM.

(Continuació)

XXIII

EL POETA I L'ESTIL

La poesia agullonenca més estimable, més significativa i al mateix temps més simple, cal cercar-la en els seus llibres, certament, però no pas tota. Una petita part ha quedat més o menys perduda (per sempre?) en revistes i revistes de vida efímera i que, amb una punta de sort, poden trobar-se encara avui a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, o a la biblioteca d'algun ex-centre recreatiu o en la modesta llibreria d'un pensament amic...

Ja se sap que la inspiració, el cop de geni, de venir, es presenta d'improvís i sense trucar. Insistim, però, en què la seva millor poesia és la més simple i que demés, sol ser de tema mariner –i no pas per causalitat. Llavors els versos s'escolten amb fluiditat i són portadors d'aquell pic d'emoció prou difícil d'aconseguir que els situen equidistants del sàinet baladrer i del ploricos melodrama. Així aquests que corresponen a "Migdia", de tema semblant a "L'eixut" que ja coneixem, però d'una calma més serena i encantadora:

"La calda ardent, ofega, torra;
tot és silenci, tot és cremor;
una boirina de foc esborra
la ratlla encesa de l'horitzó;
tomben calmoses sobre la sorra
les ones febles, sense remor".

En la seva poesia, Agulló té alts i baixos –amb tot, no massa accentuats. Feta una curiosa tria en sortiria un bon recull. Publicant-ho tot, creïem francament que no. O almenys, que ell no hi sortiria guanyant res. En efecte, com podem imaginar que, de viure avui, li agradés aquesta seva corranda, "Ai, adéu festes i balles / heu fugit massa aviat! / De les nostres esposalles / per què viudo m'heu deixat?", tan baixa de vostre com vulgueu?

Compareu-la, si us plau, amb aquesta, de la més neta simplicitat:

"Esperances i alegries
de ma dolça joventut,
com les hores, com els dies,
heu passat i us he perdut".

i encara amb aquesta altra:

"Pots anar-te'n ben segur,
galan de festa major;
per recordar-me de tu
faré un nus al mocador".

No cal donar-hi més voltes. L'Agulló poeta que més apreciem no és pas el de la grandiloqüència ni el dels madrigals –els madrigals que arribà a escriure no passen d'uns divuit en total, aplegats sota el títol "El roser" en "Llibre de versos" (1905)– sinó justament el de les corrandes, bé que no totes. Unes corrandes saturades d'aquella filosofia casolana i simpàtica que podríem posar al costat de la que gastaven Pompeu Gener, Russiñol, Llanes... i, com ja hem afirmat abans, el de les proses madrigalesques a la Costa Brava, també.

"Flors i cintes i quincalla
i vinga gastar i lluir..."

XXIV

LA COSTA BRAVA

Ets enamorat necessiten obligadament un nom per a la seva enamorada. I així Agulló el volia per a la seva costa, una costa que, globalment, era innominada encara, i de la qual sabia copsar-ne la bellesa tràgica

Ets com haca fatxendera:
molt "meneio" i poc camí".

Si Maragall ha escrit tantes coses bellíssimes referents al mar, és perquè n'estava enamorat. D'acord. Però Maragall era un enamorat platònic. Agulló, en canvi, és un enamorat del mar que en sap gairebé tots els secrets, que li ha agradat de revolcar-s'hi i que n'ha quedat tan amarant, que ja només voldrà respirar aire salobre.

Agulló creuà diverses vegades l'Atlàntic en viatges de negocis (?) i efectuà d'altres viatges marítims, adés costejant per pur plaer, adés en tournée artístico-propagandística, com ara la coneguda per la "ruta de Jaume I" seguint l'itinerari marcat pel nostre rei en Jaume i patrocinada, més o menys, per la Lliga Regionalista, o el cèlebre viatge a Spitzberg, en ple Ocea Glacial Àrtic, en el que hi prenia part Francesc Cambó i foren visitades illes llavors encara pràcticament desertes i en les que el sol hi dona llum només una hora al dia...

Com un versat home de mar, Agulló dominava aquell llenguatge que li és propi. Començant per cada una de les peces que entren en la construcció d'un vaixell i acabant pels noms, en llatí i en vernacle, dels sers que viuen en la mar, ho sabia tot i tot l'entusiasmava. És per això que parlant-ne, en vers o en prosa, és sempre el poeta enamorat, amb aquelles petites exageracions que comporta tot enamorament. És en un d'aquests arravataments poètics d'enamorat que arriba a fulminar: "**Malhaja els qui el refusen (el mar) i desgraciats els qui no saben entendre'li!**". I encara: "**L'home que davant del maridatge del mar i de la costa no sent res, o li falta cor o li falta intel·ligència. I dels dolents i dels tontos cal prevenir-nos sempre**".

El maridatge del mar i de la costa. Heus aquí la imatge idealitzada que acoronà durant tota la seva vida. Els seus escrits de viatges en mar no tenen mai la fredor dels que fan els viatgers simplement curiosos que van prenent notes com a mera i pura recordança.

En un dels seus viatges a Montevideo amb l'"Italie", vaixell de les Misatgeries Franceses (pocs anys després, en plena Guerra Europea, l'"Italie" seria torpedejat i enfonsat prop del Cap de Sant Antoni), Agulló relata la mort a bord d'un dels seus pasatgers i ho fa d'una manera admirable:

"El cadàver fou llançat a mar una vegada acomplides les formalitats i les cerimònies del cas.

Jo vaig abocar-me a la borda: l'aigua encara escumava i al voltant de la fossa anaven fent-se cercles cada vegada més amples i suaus. Semblava que al lloc on va caure s'hi obrís un ull immens mirant-me fit a fit, un ull amb un abim per nina".

ca tant bé com la placívola. Ningú com ell mateix per a escollir-lo. I en un moment precis d'un dia determinat, va fer-se la llum: es diria Costa Brava.

Aquest nom seria, en principi, per a

ell tot sol, que la gelosia ben entesa no es pas mala cosa... Però, ja se sap: allò que el cor n'és ple l'ànima en vessa. I fou aquesta natural tendència al proselitisme que el traï. El nom no trigaria a fer forrolla. I fins a tal punt, que avui àdhuc ens sembla estrany que pugui ser l'obra d'un home al qui fins i tot algú de nosaltres pot haver-lo vist en carn i ossos. Adéu per sempre, "marina de Blanes", "marina de la Selva"...! Els vostres noms tenen regust de prehistòria i ja només figuren als nomenclatòrs, en tot cas, amb un asterisc al costat avisant de l'arcaisme.

El dia i l'hora del lloc i les restants circumstàncies del fet històric –de la inspiració, de l'"anunciació"– no estan pas clars. I no sabem, tot amb tot, que ningú s'hagi proposat d'aclarir-ho de manera seriosa i consistent. Potser perquè tampoc no ens hauria de salvar de res. I ja posats en aquest terreny, deixeu-nos referir, per damunt damunt, la versió que a nosaltres ens agrada més.

Vet aquí que, tot sol al bell mig de Sant Elm, com eremita en èxtasi, s'estava Agulló un bon dia contemplat el "maridatge del mar i de la costa" i recitant les acostumades lletanies, quan tot d'una un núvol blanca que mig amagava l'horitzó, va esquinçar-se ferit pel llamp, un llamp el llambreig del qual, ensems que li feria els ulls, li obria la inspiració. En aquell mateix instant naixia, llegenda i profecia, la Costa Brava.

És possible que la cosa no anés exactament així com us ho conto i el dubte és perfectament acceptable o, si voleu, comprensible, donada la falta de proves concretes en favor o en contra. Conseqüentment, hom arriba fins i tot a posar en dubte el nom del padrí... Vegeu el que en diu Joan Robagiato, en l'apartat "Costa Brava" de la nostra Gran Enciclopèdia Catalana.

"Sembla que el nom (Costa Brava) fou encunyat per Ferran Agulló en 1905 i publicat a La Veu de Catalunya en 1908 en sentit restringit –Blanes o Begur– i que Lluís Duran i Ventosa l'estengué de Blanes a Begur i després fins a Portbou. En 1965 prengué denominació oficial, adoptada pel turisme internacional".

La Costa Brava mallorquina, cantada per Costa i Llobera i d'altres poetes rellevants, podem perfectament deixar-la de banda, tota vegada que és adjectivada de brava amb la mateixa raó i naturalitat que l'aigua de la mar és adjectivada de salada, és a dir, sense especulació de cap mena. Igualment la Costa d'Or, citada pel mateix Agulló en el mateix article:

"La de Mallorca (la costa) és més dura, més fantàstica, més gran-

XXV BLANES

Resulta, però, que Josep Pla –i sembla que amb molts bons trumfos a la mà– també hi ha dit la seva, "**per tal de restablir la veritat i posar les coses al seu lloc, donades les tergiversacions que constantment són comeses sobre els orígens d'aquest nom**".

Segons Pla, aquest fet tan polèmic del bateig de la Costa Brava, tan copiosament tractat, presenta el cas general, ben curiós, d'exagerar qualsevol episodi històric, nimi que sigui, i

diosa: és feta pels tempoals qu'el golf atia contra l'illa fa milenars d'anys; la Costa d'Or qu'es parteixen Itàlia i França és més dolça, més somniosa: una faldada de flors; però la nostra, desde la Tordera al Cap de Creus y seguint el Port de la Selva fins a Banyuls, ho és tot; és brava y rienta, fantàstica y dolça, treballada pels temporals a cops d'onades com un alt relleu y brodada pels besos de la bonança com una esquisideta de monja pacienta per qui les hores, els dies y els anys no tenen valor de temps..."

No menys de sis vegades, comptant el títol de la columna, escriu Agulló (POL) el nom de **costa brava** (o **la nostra costa**) i en cap no podem veure-hi la lletra inicial majúscula que donaria la raó a una possible intenció de "patentar" el nom. Oi més quan, en el mateix article, escriu **Costa d'Or**.

En una carta al director publicada a Destino (29-12-56) Lluís Anglada explica que el propi Agulló li havia confesat no saber d'on havia tret el nom de Costa Brava i acceptava que podia ser per una associació d'idees respecte a la Côte d'Azur. Altrament, el mateix Agulló ja parla de la Costa Brava de Mallorca en explicar una excursió a l'illa ("Marines"), però en parlar de la nostra, no és fins en la nova edició de Marines del 1917 que el nom apareix rectificat, o sigui amb majúscula inicial.

Vegem ara una opinió de Joan Ventora i Calvell (El Noticiero Universal, 13-9-63):

"Costa Brava fou al principi un nom aplicat d'una manera genèrica, primer a Mallorca i després a la nostra costa catalana, que reunien característiques semblants (...). Es pot assegurar que la denominació de Costa Brava (...) va sortir de la nostra Colla, formada per Cambó, Duran, Agulló, Puig i Cadafalch, Llussà, Pere Rahola, jo mateix i alguns altres..."

Encara que no ho afirmi expressament, Ventosa suggereix la probabilitat que el bateig oficial de la costa s'escaigués durant un comici que, fomentat d'una de les excursions de l'esmentada Colla (i no oblidem que la Colla era realment una penya literària) tingué lloc a la finca que el senyor Bonaventura Sabater posseïa a la platja de Fornells de Begur, denominada "El Paradís". Tot amb tot, i com molt bé diu Fàbregas, de tot això no hi ha cap acta notarial, que se sàpiga...

Diverses personalitats vinculades d'alguna manera amb Agulló i directament i indirecta, amb els components de la Colla, coincideixen a situar l'inici del bateig durant el brindis d'aquest dinar, pronunciat no pas llegit, per Agulló, amb el visticlau dels reunits, i que acabà amb els aplaudiments de rigor. Seria, venint de qui venia, un brindis emfasitzat, poètic i patròtic. Igual, però, que en el cas de Sant Elm, nosaltres creiem que no cal agafar-ho pel costat que crema i que, posats a triar entre dues versions, igualment aleatòries, és sempre preferible quedar-se amb la més bonica.

(Continuarà)